

О. О. Євдоченко,
аспірант КНЕУ

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Європейський Союз вступає в новий, безпрецедентний етап свого розширення, перебуваючи фактично на завершальній стадії економічної інтеграції — створення економічного та валютного союзу, а також — значною мірою наблизившись до реалізації політичного союзу.

Приєднання нових членів супроводжується істотними змінами в структурі та механізмі діяльності ЄС і, відповідно, в європейському бізнес-середовищі, що, безперечно, має значні наслідки — як для самого Європейського Союзу й країн-кандидатів, так і для країн-сусідів.

Крім загальнополітичного значення розширення ЄС (гарантія миру в Європі, об'єднання Сходу і Заходу, перетворення ЄС у світову державу) інтерес представляють і його економічні наслідки.

Оцінки макроекономічних наслідків розширення ЄС, зроблені австрійським інститутом економічних досліджень у рамках програми PREPARITY, враховують більшість теоретично можливих інтеграційних ефектів, а саме:

- у галузі торгівлі — зниження торгових витрат, у тому числі за рахунок скасування митних бар'єрів;
- на внутрішньому ринку ЄС — збільшення виробництва, загострення цінової конкуренції;
- зумовлені рухом факторів виробництва — прямі інвестиції Заходу в країни Сходу, міграція робочої сили із Сходу на Захід та деякі інші.

Зі вступом у ЄС країни ЦСЄ стають членами Митного союзу. Звідси спільні митні тарифи та торговельна політика; на внутрішньому ринку — скасування прикордонного контролю. Точно економія на витратах у результаті відміни прикордонного контролю поки що не підрахована (у спеціальних публікаціях оцінки коливаються 5—10 %). У той же час зменшення торговельних витрат призведе в обох групах країн до інтенсифікації торгових зв'язків, що зніме загрозу прямих збитків державним бюджетам.

Майже 70% експорту і 2/3 імпорту держав ЦСЄ припадає на ЄС. Частка ж нових членів у його загальному об'ємі

зовнішньоторговельного обороту складає всього лише близько 4%. Тому торговельний ефект у рамках оновленого співтовариства має бути асиметричним: для нових членів він, природно, буде вищим.

Однак, торговельний ефект не повинен істотно вплинути на інші макроекономічні показники: зокрема, ціни і зайнятість; дещо може знизитися безробіття.

Збільшення числа членів Євросоюзу означає розширення його внутрішнього ринку. У результаті посилюється конкурентний тиск (на держави, що тільки вступили, в більший мірі, чим на старих членів). Якщо виходити з уже накопиченого досвіду створення загального ринку, то треба очікувати певного зростання виробництва (перед усім в силу зростання масштабів виробництва, а також цінового шоку). У сукупності все це повинно збільшити потенціал в обох групах країн.

Гострота цінової конкуренції на ринку ЄС розширеного складу для нових членів буде сильнішою, чим для старих (ціновий шок). Для старих учасників даний ефект буде значно нижчим. Він залежить від інтенсивності торгових зв'язків з усією групою країн — нових членів ЄС. (Посилення цінової конкуренції призводить до збільшення купівельної спроможності і, як наслідок, попиту населення).

У рамках Євросоюзу реалізується чотири принципи функціонування вільного внутрішнього ринку — свобода руху товарів, послуг, капіталу та людей.

З 1989 р. зовнішня торгівля та прямі іноземні інвестиції виконують функцію найважливіших важелів інтеграції Сходу та Заходу. За іноземними капіталовкладеннями на душу населення в останні роки була попереду Угорщина, хоча за абсолютними показниками отриманих іноземних інвестицій передувала Польща.

Прямі іноземні інвестиції сприяють накопиченню та модернізації основного капіталу, що використовується з виробничою метою, стаючи, таким чином, серйозним фактором потенціалу майбутнього росту. Після інтеграції держав Центральної та Східної Європи на ринок ЄС приплив іноземних інвестицій в їх економіку, безперечно, збільшиться. Вплив даного фактора виробництва на старих членів ЄС не буде однозначним. Додаткові вливання в економіку нових партнерів можуть, з одного боку, знизити інвестиційний потенціал самого Євросоюзу, а з іншого, з-за збільшення відсоткових ставок опосередковано

можуть стати причиною, що стримує його господарський розвиток, коли з'явиться додатковий попит на капітал.

У цілому, рух капіталу, що розпочався в ході інтеграції, дасть можливість країнам, що вступають, деякий вииграш, тоді як старі члени можуть понести певні втрати.

Політично важливою проблемою розширення ЄС на Схід може бути зростання масштабу міграції. Німеччина та Австрія, які мають спільні кордони з новими членами Євросоюзу, а також Скандинавські країни побоюються, що масова імміграція, а вона вірогідна, якщо новим членам буде надана повна воля пересування громадян, може деструктивно вплинути на їх ринки праці. Дійсно, великий розрив у заробітній платі (середня зарплата в державах-кандидатах складала 40% зарплати в ЄС) теоретично може призвести до масової міграції на Захід. Тому прикордонні країни (Австрія і Німеччина) запропонували ввести перехідний період терміном до семи років, у продовж якого будуть діяти обмеження прав громадян нових країн на вільне пересування.

За одним з прогнозів, при негайному наданні права на вільне пересування з ЦСЄ в ЄС вже в 2002 р. емігрувало б 335,8 тис. осіб: у тому числі 218,4 тис. (чи 65%) — у Німеччину, 146,9 тис. (12,1%) — в Австрію. З часом міграційний потік почав би зменшуватися: у 2010 р. він знизився б до 149,9 тис., а в 2030 р. — до 2,4 тис. осіб. Як показує практика, 2/3 іммігрантів будуть необхідними на ринку праці.

Імміграція дає можливість підприємствам Євросоюзу виробляти більше продукції з меншими витратами на робочу силу. Завдяки цьому фактору ВВП у твердих цінах у старих країнах ЄС має збільшитися. Крім того, частка безробітних у старих учасників ЄС із-за збільшення пропозиції робочої сили спочатку має збільшитися, а в нових — у зв'язку із скороченням її пропозиції — зменшитися. З плином часу, а також зі спадом міграційних потоків цей дисбаланс на ринку праці повинен згладитися.

Крім значних економічних наслідків, розширення Європейського Союзу призведе до істотних змін в соціально-культурному середовищі країн-учасниць. Якщо країни Балтії споконвіку вважали себе Західноєвропейськими країнами, то країни ЦСЄ — нові члени ЄС — були своєрідним кордоном між Західною Європою та країнами Радянського Союзу, що зробило значний вплив на формування соціально-культурних цінностей та релігійних переконань в цих державах. З огляду на

вищезазначене, необхідно зважити на відмінності політичної ідеології, соціальної побудови суспільства, релігії нових та старих країн-членів ЄС; належність мов даних країн до різних мовних груп; врешті-решт, світогляд населення країн ЦСЄ певною мірою відрізняється від світогляду, історично сформованого в Європейському Союзі зокрема та в Західній Європі в цілому. Саме соціально-культурні відмінності впливають сьогодні на розвиток подій в світі, тому значну увагу необхідно приділяти даному аспекту інтеграції.

Взагалі, старі члени ЄС і ті, що тільки вступили у нього в результаті розширення, опиняться у взаємовиграшній ситуації. Однак для деяких з них витрати можуть перевищити вигоди.

Україна розглядає розширення ЄС та зміни в європейському бізнес-середовищі як важливий фактор, що має загалом позитивне стратегічне значення для майбутнього Європи та об'єктивно відкриває нові, більш широкі можливості співробітництва між Україною та Євросоюзом.

Слід зазначити, що більшість аналітиків, принаймні в Україні, прогнозують позитивні наслідки від розширення в середньо- та довгостроковій перспективі (для України).

Це, в першу чергу, стосується торгівлі та інвестицій, розвитку та інтеграції інфраструктурних мереж України до європейських, співробітництва у сфері енергетики, охорони довкілля, науки і технологій, міжрегіонального та транскордонного співробітництва, розширення контактів в космічній сфері.

Найбільший вплив розширення ЄС матиме на наші торговельно-економічні стосунки. Перш за все, після розширення Євросоюз посяде перше місце як ринок збуту товарів та друге місце як джерело імпорту.

В цілому, формування на кордонах України могутнього інтеграційного об'єднання з єдиними торговельними правилами, єдиним тарифом, єдиними адміністративними правилами та процедурами спрощує ведення бізнесу з європейськими фірмами та поліпшує умови торгівлі та інвестування.

Крім того, десять нових держав-членів автоматично приєднуються до Генералізованої системи преференцій Європейського Союзу, що дасть змогу додатково знизити ставки тарифів при експорті українських товарів на ринки цих держав ще на 3,5%. У результаті, значне зменшення тарифного захисту дає вагомі підстави розраховувати на збільшення нашого товарообігу та здешевлення українського експорту.

Натомість, у короткостроковій перспективі (2004 — 2005 рр.) наслідки розширення ЄС для окремих сфер співробітництва будуть пов'язані з ризиками скорочення доступу українських товарів та послуг до ринків нових країн-членів ЄС.

За оцінками експертів Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України економічні втрати для нашої країни в перші роки після розширення можуть скласти 250—350 млн дол. США.

За розрахунками фахівців Мінекономіки, тільки внаслідок припинення дії Угод про вільну торгівлю з країнами Балтії додаткове податкове навантаження на український експорт до зазначених країн збільшиться на 14,8 млн дол. США.

Крім того, негативні наслідки будуть пов'язані з поширенням на нові держави-члени антидемпінгових заходів Європейського Союзу, якими зараз охоплюється імпорту восьми видів української металургійної та хімічної продукції. При цьому, українські виробники-експортери можуть втратити щорічно від 34 до 45 млн дол. США, що складає більше 10 % від загального експорту відповідних видів продукції.

Ще більше Україна та споживачі української продукції у розширеному ЄС можуть втратити від поширення односторонніх кількісних обмежень ЄС на імпорту з України деяких видів сталеливарної продукції (листового та сортового прокату).

Певні додаткові бар'єри для експорту на ринок розширеного ЄС української продукції виникнуть через впровадження нетарифних обмежень внаслідок запровадження новими державами-членами ЄС європейських норм та правил технічного, санітарного, фітосанітарного, екологічного регулювання, а також правил захисту прав споживачів.

У цьому контексті Україною активізовано роботу по наближенню до європейських стандартів та технічних вимог, що застосовуються як в промисловості, так і в сільському господарстві.

Отже, розширення Європейського Союзу є важливим кроком в історії не лише Європи, оскільки матиме визначальний вплив на геополітичні процеси всього світу. Маючи ряд позитивних та негативних моментів, євроінтеграція загалом має позитивне стратегічне значення для майбутнього Європи та об'єктивно відкриває нові можливості співробітництва не лише для країн-кандидатів на вступ, а й для країн-сусідів, в тому числі й України.